

Skapende handling som mulighetsrom

Barnehagen som arena for språkstimulering prioriteres av både politikere og media, særlig når det gjelder minoritetsspråklige barn. Dette ensidige fokuset kan være et hinder for inkludering og fellesskap.

Johanne Ilje Lien er masterstudent i barnehagepedagogikk ved Høgskolen i Oslo og Akershus, og jobber som førskolelærer.

Illustrasjonsfoto:
Klausine Rønnes

Jeg er redd dagens språkpress gjør at vi plasserer for mye ansvar hos barnet selv, slik at barnets mulighet til å oppleve fellesskap avhenger av dets evne til å lære seg norsk. Norskopplæringen som inkluderingstiltak framstår da som et grep for å «oppgradere» barns status til å bli «gode nok» for en likeverdig posisjon i fellesskapet. Da får kun en liten del av barnegruppa mulighet til å utøve innflytelse på barnehagehverdagen sin. Rammeplanen vektlegger barnehagens ansvar for at alle barn skal kunne medvirke og ta del i fellesskapet. Barnehagen gis med dette en klar utfordring: Barns varierte måter å være og uttrykke seg på, også utover den monokulturelle malen, må ha en selv-sagt plass i barnehagen.

Skylapper

Min bekymring springer ut fra en frustrasjon over at fokuset i mitt samspill med minoritetsspråklige barn ble for preget av hva barna skulle bli (norskspråklige), og hvordan man oppførte seg «norsk». Dette ensidige fokuset førte til at jeg ble mindre oppmerksom på de kompetanser og språk barna hadde med seg inn i sitt møte med meg. Jeg er redd jeg ikke er den eneste som har latt språkopplæringsfokuset skygge for utsikten min. Hvis så er tilfelle, er det problematisk at barns mulighet for innflytelse og deltagelse i barnehagens fellesskap begrenses av at per-

sonalets oppmerksomhet er rettet mot ett uttrykk (verbalitet) i én ønsket språkdrakt (norsk). Jeg vil derfor hevde at en viktig utfordring for den flerkulturelle barnehagen ligger i å finne alternative måter å jobbe med medbestemmelse og stemme i barnehagen. Målet må være å sikre en barnehagekultur som gir alle barn frihet til å delta i fellesskapet, ved å gi muligheter for medvirkning til flere enn dem med verbal majoritetsspråklig kompetanse. FNs barnekonvensjon gir barn rett til å ytre seg «gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge» (Forente Nasjoner, 1989 §13). Jeg mener kreativ skapende virksomhet kan bidra til at denne rettigheten oppfylles.

Det handlende – et annet språk

Etter at barns medvirkning i barnehagen ble lovfestet har det å gi til kjenne barns verdi som likeverdige blitt en av barnehagens viktigste grunnverdier. For å anerkjenne barns verdi er det å lytte til deres stemmer helt sentralt. Dessverre setter vi ofte likhetstegn ved det å uttrykke sin stemme med det å uttrykke seg i ord. Om man kun ser på dialog som verbal utveksling, havner de yngste barnehagebarna, barn med ned-satt funksjonsevne og minoritetsspråklige barn gjerne inn under kategorien ressurs-svake eller uinteressante dialogpartnere (Bae, 2009). Slik sett er det gjerne de bar-

na som trenger mest støtte, som lettest faller ut av dialogene i barnehagen.

Det at voksne følger opp barns initiativ er derfor vesentlig for barns opplevelse av å bidra i fellesskapet. Inspirert av filosofen Merleau-Pontys teori om hvordan det talte ord kun er en uttalelse av kroppens erfaringer, mener jeg det er viktig å se på hvordan barn kommuniserer sine meninger gjennom bevegelse, stillhet og bråk. Jeg tør påstå at vi ikke alltid er like godt trent til å se disse non-verbale initiativene som en invitasjon til samtale. Selv med økende grad av oppmerksomhet mot de minste barnas kroppslige uttrykks- og væremåter, snevner vi fortsatt inn kommunikasjon til kun å dreie seg om et verbalisert uttrykk. Særlig i barnegruppen 3-6 opplever jeg at det enda ikke er etablert en kultur som ser disse «stemmene» som likeverdige uttrykk for mening. Annette K. Winje (2010) viser dette gjennom sin masteroppgave. Hun har observert hvordan voksne er mindre opp-

merksomme mot det som kommuniseres gjennom bevegelse og lyd i barnegrupper der flertallet behersker talespråket. Når barns initiativ overses av voksne, kan det føre til at barn mister innflytelse over egen barnehagehverdag. Dette handler, slik jeg ser det, om å innskrenke barns handlingsrom for å bli hørt, og slik sett retten til deltagelse og medvirkning.

Kunstnerisk virksomhet som mulighetsrom

Mye av den menneskelige erfaring lar seg ikke verbalisere. Jeg er derfor opptatt av at barn trenger materialer som gir dem mulighet til å uttrykke sin nysgjerrighet, kunnskap og løsning på problemer. Om vi gir barn varierte verktøy for å uttrykke det de er opptatt av, er mitt håp at flere barn får muligheter til å fremme sine erfaringer, tanker og interesser. Ser man på kommunikasjon som samspill preget av mer enn ord, vil etablering av et godt samspill der-

for være uavhengig om partene har felles verbalspråk (Gjervan, Andersen & Bleka, 2006).

Flere og flere forskere ønsker å inkludere barns perspektiver i sine undersøkelser, og har i stadig større grad tatt i bruk kreative fag for å få til dette. Her kan det være inspirasjon å hente. Thompson (2008, i Spyrou 2011) har brukt fotografi fordi han mener at dette mediet gir andre responser enn de verbale og skriftlige. Han argumenterer for at å jobbe med et visuelt språk hjelper barn som føler seg ukomfortable med verbalisering til å uttrykke seg. Forskeren Leich (2008, i Spyrou 2011) løfter frem tegning og collage som en mulighet for å gi verdi til de fortellingene som ikke før har blitt fortalt. Både Thompson og Leich viser at

«Når vi nedprioriterer fag som rommer sanselige og kroppslige erfaringer mener jeg vi hindrer barn i å styrke sine non-verbale erfaringer, uttrykk og kompetanser.»

kreative prosesser kan være et mulighetsrom der identitet og mening utprøves uten at tale er en nødvendighet for å gå i dialog.

Dessverre ser man ikke den samme tendensen i barnehagen. Østrem m.fl (2009) viste gjennom rapporten «Alle teller mer» at kommunale barnehager arbeidet sjeldnere både med fagområdet Kunst, kultur og kreativitet og Natur, miljø og teknikk. Når vi nedprioriterer fag som rommer sanselige og kroppslige erfaringer mener jeg vi hindrer barn i å styrke sine non-verbale erfaringer, uttrykk og kompetanser. Og da også deres mulighet til å inngå i dialogen på egne premisser. Min misjon er derfor å løfte fram viktigheten av å tilrettelegge for kreative skapende prosesser i barnehagen. Å skape kan gi barn mulighet til å utforske, påvirke og gjøre seg erfaringer utenfor identitets kategorier som kjønn, klasse og språk. Dette er kategorier som barn daglig utsettes for gjennom blant annet språk- og sosialiseringstiltak i barnehagen og hjemme.

Kravenes friminutt

I mitt arbeide som førskolelærer opplever jeg at barna omfavner de kreative prosessene som om de er friminutt fra krav og kategorier. Rommet blir gjerne fylt av iver, lyd og bevegelse, til kontrast fra de mer stille møtene der mine læringsmål gjennomsyrrer opplegget. Formingsstundene jeg har hatt ansvar for har sprunget ut fra et ønske om at barna skulle få oppleve kreativ skaperglede gjennom utforskning av ulike verktøy, materialer, teksturer og uttrykk. Jeg har da erfart at utforskningen ble et mulighetssted for meg og barna til å forhandle og bli kjent på nye måter. Men det forutsatte at jeg var oppmerksom på hvordan de kreative prosessene kunne gjøre barnas interesser, tanker og opplevelser synlige for meg. Med denne innstillingen opplevde jeg at en samlet oppmerksomhet rundt leire så vel som vann kunne åpne for undring over det ukjente, i større grad enn gjennom talespråkets lukkede meningskoder.

Gjennom forming med materialer fikk barna mulighet til å forandre noe med sine hender og sitt blikk. På samme tid som møtet med materialets egenskaper forandret noe i barna. De kunne bli kjent med noe nytt i seg selv gjennom de nye mulighetene materialet åpnet for. Som medskaper i de kreative prosessene fikk jeg delta i disse åpenbaringene gjennom å samtale om, med og gjennom skapende bearbeiding av papir, maling, tekstiler og andre materialer. Jeg vil derfor hevde at den kreative prosessen har en særegen posisjon fordi den kan åpne for muligheter og forandring. I det skapende lærer vi noe nytt – vi møter noe som er fremmed for oss, slik filosofen Levinas beskriver. Da tillater vi barnet å forandre og samtidig forandres.

En døråpner for det unike og ulike

I forhold til voksne marginaliseres ofte barn, de blir «de andre». I minoritetsspråklige barns tilfeller skjer det da en dobbeltmarginalisering fordi de også kan oppleve seg som «de andre» også i forhold til majoritetsspråklige barn. Dette mener jeg har sammenheng med hvor sterkt likhetsideologien står i norske barnehager, hvor likhet

er det som gir tilgang til felleskap. I boka *Se mangfold!* uttrykker Andersen (2006) bekymring for minoritetsspråklige barns opplevelse av mestring, læring og trivsel når det å skape en kulturell og språklig likhetskultur oppfattes som et naturlig mål for barnehagen og samfunnet.

Jeg tror kreativ skapende virksomhet i barnehagen derfor er et høyst nødvendig frirom der barn slipper å oppleve seg kategorisert i forhold til språk, kjønn og klasse. Dette frirommet gir barn selvstendige ben å stå på fordi kreative prosesser utgår fra barnets initiativ, utforskning og selvstendig tenkning. For å drive samfunnet videre trenger vi å legge til rette for dette friske og nye som hvert menneske kan bidra med i felleskapet. Det er ikke enkelt når jakten på hva barnet skal bli og presset på skoleforberedelse og språkstimulering er stort. Kreative prosesser er slik sett et livsviktig grep for å hindre at vi mister de faktiske barna i barnehagen vår av syne. ■

Litteratur

- Bae, B. (2009). Rom for medvirkning? Om kvaliteter i samspillet mellom førskolelærer og barn. *Barn*. (1) 9-28.
- Forente Nasjoner (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)*.
- Gjervan, M., Andersen, C. E. & Bleka, M. (2006). *Se mangfold!: perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Spyrou, S. (2011). The limits of children's voices: From authenticity to critical, reflexive representation. *Childhood*, 18(2), 151-165.
- Winje, A. K. (2010). *Små barn setter spor: de yngste barnas språk og kommunikasjon i barnehagen: en kritisk studie av 1-åringers spor og posisjoner i barnehagens ulike gruppekontekster, ut fra et voksen-barn perspektiv*. [Oslo]: A.K. Winje.
- Østrem, S., Bjar, H., Føsker, L. I. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S. & Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer: en evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart* (Bind 1/2009). Tønsberg: Høgskolen i Vestfold.